

מעמדן, תפקידן והחסמים בדרכי פעילותן של ועדות האתיקה במכללות

להכשרת מורים

המוסד בו יתבצע המחקר : מכון מופ"ת

חוקר ראשי : ד"ר דניאל שפרלינג

מועד משוער לתחילת המחקר :

תאריך יעד לסיום המחקר :

המגיש :

חתימת החוקר הראשי :

תקציר

בשנים האחרונות הוקמו במכללות להכשרות מורים ועדות אתיקה מוסדיות, שתפקידן הוא לאשר את הנאותות האתית של הצעות למחקר, הנעשה על-ידי מרצים ותלמידי מחקר, ועל-ידי כך לקדם ערכים של התנהלות מחקרית ראויה ואחריות במחקר. מעמדן של ועדות אלה התבסס לאחרונה במיוחד עקב נוהל המדען הראשי במשרד החינוך, הממליץ על הקמת ועדות כאלה ומסמיכן להציב דרישות ממגישי הבקשות לתיקון או לשיפור ההצעות או להמליץ לבתי הספר על מתן היתר לביצוע עבודת המחקר בשדה. עם זאת, מעט מאוד ידוע על אופן עבודתן של הוועדות, על יחסי הגומלין שמתקיימים בין חבריהן לבין קהילת החוקרים במכללות ועל האתגרים והקשיים שקיימים בהפעלת סמכויותיהן. מטרת המחקר היא למפות ולתאר את מכלול ההיבטים של תהליך כינון הוועדות האתיות ודרכי פעילותן כמו גם לחשוף את העמדות של חברי הוועדות בקשר לתפקידם, לתחומי אחריותם ולמגבלותיהם. שיטת המחקר כוללת כ-12 ראיונות עם חברי ועדות במכללות שונות וכ-4 תצפיות משתתפות של ישיבות הוועדות. הראיונות והתצפיות יבקשו לחשוף ולתאר את עמדותיהם המורכבות של חברי הוועדות הנוגעות למילוי משימותיהם, להציף את הקשיים העולים במילוי התפקיד באמצעות דיון בדילמות ובאתגרים שעמם הם מתמודדים ולתת לעמדות ולקשיים אלה משמעות. ממצאי המחקר יובילו להבנה טובה יותר של מעמדן ודרכי פעולתן של הוועדות ויאירו את צרכי חברי הוועדה לצורך גיבוש מדיניות והכשרה נאותים יותר ביחס לוועדות ולחבריהן, שיבטיחו את תפקודן הראוי של הוועדות לשנים הבאות.

הרקע התיאורטי למחקר

הקהילה המחקרית של ימינו עוסקת בצורך לקיים התנהלות מחקרית ראויה המגלמת אחריות במחקר ואזרחות אתית של חוקרים (Thompson, 2014). התנהלות כזו דורשת לא רק היכרות עם נהלים של אתיקה במחקר ותהליכי חונכות במחקר או עם מודלים של חוקרים ותיקים כדי לחנך ליושרה, אלא מעורבות של חוקרים בכל רמות הדיון סביב סוגיות אתיות במחקר, יצירת במות לתיאור העקרונות האתיים המנחים חוקרים במחקרים ספציפיים והקמתן של פלטפורמות נוספות במסגרתן יוכלו חוקרים לעסוק במתחים ובקונפליקטים השונים הנוגעים לצורך לקיים מחקר ראוי (קוזמינסקי, 2006; צבר בן-יהושע, 2009). אף שישנן הגדרות שונות למה שנכלל בביטוי "התנהגות בלתי ראויה במחקר/במדע" (אהרן,

2009), נראה כי קיימת אחידות דעים שמקומה של האתיקה הולך וגדל בשדה הפעילות המחקרית בשנים האחרונות.

מוסד מרכזי בהבניית האתיקה המחקרית הוא ועדת האתיקה של המוסד המחקרי. ועדת זו משמשת למעשה חוליה מקשרת בין הציבור לבין אנשי המקצוע. היא עוסקת לרוב בהנחלה של כללי התנהגות מקצועית ראויה, הן באמצעות יוזמה של פעילות הן באמצעות דיון והכרעה בשאלות ובמקרים שמופנים אליה (שפיר, 2006). בהקשר המחקרי, ועדה אתית מוסדית שופטת ומאשרת הצעות מחקר תוך קביעת האמצעים לשמירה על זכויות משתתפי המחקר ולעתים אף מייעצת בהתרחשותם של נזקים בלתי צפויים ואגביים תוך כדי ביצוע המחקר (Wolf et al., 2008).

פעילותה של הוועדה נחוצה מאוד בשנים האחרונות וזאת על רקע מחקרים המצביעים על התנהגות לא אתית של חוקרים, במיוחד תיעוד לא מספק של נתוני המחקר, שינוי המערך, מתודולוגיה או ממצאים של המחקר בתגובה ללחץ מהגורם המממן, והשמטת תצפיות או נתונים מהניתוח בשל תחושה הנוגעת לאי דיוק בנתונים. בנוסף, מחקרים מעלים כי כ-8% מהחוקרים מודים כי הם "מעגלים פינות" ועוד כ-1.5% מהם מדווחים, כי עיוותו נתונים או ביצעו גניבות ספרותיות (Matrinson, B.S., Anderson, M.S., & De Vries, 2005). בחינה של למעלה מ-2000 מאמרים בתחום המדעים המדויקים והרפואיים שנמשכו לאחר הגשתם לפרסום, העלתה שכ-67% מהם חשודים כקשורים בהתנהגות בלתי הולמת של חוקרים כמו מרמה (43.4%), פרסום כפול (14.2%) וגניבה ספרותית (9.8%) (Fang, F.C., Steen, R.G. & Casadevall, 2012). שיעורים גבוהים אלה של התנהגות לא אתית של חוקרים מסבירים את העלייה שנראית בדחיית מאמרים ובמשיכת הגשת הפרסום בשנים האחרונות (Steen, R.G., Casadevall, A. & Fang, 2013), לצד טענות בספרות בנוגע לשחיתות מוסדית (Redman, 2015). הפרות אתיות כאלה מעסיקות עורכים וחוקרים בכתבי עת לא רק בתחומי הרפואה והמדעים המדויקים אלא גם בדיסציפלינות מגוונות כמו חינוך (Bruton, S.V., & Rachal, 2015), כלכלה (Necker, 2014), ועוד. הן עלולות לנבוע גם מתמריצים לפרסום אינטנסיבי של מחקרים כתנאי להתקדמות מקצועית (Le Maux, B., Necker, S., & Rocaboy, 2014).

נראה, כי קיומה של ועדת אתיקה במוסד מחקרי אינו מוטל עוד בספק. מוסדות שונים קובעים דרכים מגוונות למיסודה של הוועדה, להרכבה הראוי, לשאלת הצורך בהכשרת חבריה ותדירותה, למנגנוני פעילותה ועוד. אסדרתן של ועדות האתיקה במוסדות המחקר מסמלת את שיאו של תהליך הממשלתיות האתית (ethics governance) שחל בחברה בכלל ובמוסדות להשכלה גבוהה בפרט. תהליך זה יתואר להלן.

בעקבות ביקורת ציבורית ואקדמית שנתלוותה להתנהלות האתית במחקרים בבני אדם, שהחלה באמצע המאה הקודמת (Beecher, 1966), הוחל באסדרה גוברת של ההתנהלות האתית במחקר. כך, הוקם באמצע שנות ה-50 בארה"ב המרכז למחקר קליני (Clinical Research Center) במכון הבריאות הלאומי (NIH) כדי לפקח על התנהלות המחקר הרפואי. הקמתו של המרכז לוותה במדיניות שחייבה כל מחקר שנערך בחסות המכון או בתחומיו לקבל את אישור המרכז בדגש על ההיבטים האתיים של המחקר. בשנת 1964 קבע מנהל ה-NIH, גיימס שנון, כי כל מחקר ממומן ע"י גוף פדראלי מחויב לקבל אישור על-ידי ועדה אתית ולצורך זה נקבעו כללים והנחיות אתיות לניהול מחקר בו מעורבים בני אדם (Amdur, 2011).

כלי רגולטורי נוסף שפותח בשנת 1964 הוא ה**צהרת הלסינקי**. הצהרה חשובה זו, שחוברה במפגש של ארגון הבריאות העולמי בהלסינקי, הינה הקוד האתי המרכזי למחקר בבני אדם, והיא מוסיפה לעקרונות שנקבעו בקוד נירנברג. ההצהרה עודכנה מספר פעמים מאז נוסחה בפעם הראשונה (תיקון אחרון: אוקטובר 2013), והיא כוללת 37 סעיפים. היא מכוונת לרופאים אך מעודדת גורמים נוספים העוסקים במחקר בבני אדם לאמץ את העקרונות שבה. בין היתר, ההצהרה קובעת, כי בעוד שהמטרה הכללית של מחקר הינה לייצר ידע חדש, מטרה זו לעולם לא תגבר על הזכויות והאינטרסים של משתתפי המחקר. כן נקבע שם, כי מחקר רפואי בבני אדם חייב להיעשות ע"י מי שהוא בעל חינוך, התנסות ומיומנויות מתאימים בתחום המדע והאתיקה (World Medical Association, 1964).

בהמשך, נערכו בשנת 1973 מספר שימועים בקונגרס האמריקני (יזומים על-ידי הסנאטור אדוארד קנדי) בתגובה לדיון הציבורי שנלווה להתנהלות שערורייתית במחקר בבני אדם (בעיקר מחקר הסיפיליס באלבמה) (Amdur, 2011). שימועים אלה הביאו להבנה לפיה נדרש פיקוח פדראלי כדי להגן על זכויותיהם ורווחתם של המשתתפים במחקר, לרבות במחקר במדעי החברה. בעקבות זאת, חוקק הממשל הפדראלי את החוק הלאומי למחקר שהורה על הקמת מנגנונים לאישור מוסדי של מחקר (Institutional Review Boards), והמועצה הלאומית להגנה על בני אדם במחקר (National Commission for Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research). החוק מגדיר את מדיניות האישורים המוסדיים הנחוצים למחקר בו מעורבים בני אדם. בהמשך לחוק זה, הותקנו על-ידי משרד הבריאות האמריקני תקנות להגנה על משתתפים במחקר בו מעורבים בני אדם. תקנות אלה עודכנו לאחרונה בשנת 2009, והן כוללות קריטריונים לעבודת המוסדות לאישור אתיים של מחקרים בבני אדם.

בשנת 1979 פרסמה המועצה הלאומית להגנה על בני אדם דו"ח ובו הגדירה את העקרונות הבסיסיים למחקר (רפואי והתנהגותי) בבני אדם, הידוע בכינויו כדו"ח בלמונט (National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research, 1979). דו"ח זה מגדיר שלושה עקרונות כאלה: (1) כבוד האדם – עקרון זה משמיע שיש להתייחס לבני אדם כיצורים אוטונומיים ברי יכולת לקבל החלטות מושכלות ומיודעות באופן עצמאי וגם שיצורים אנושיים בעלי אוטונומיה מופחתת ראויים להגנה מוגברת; (2) הטבה (beneficence) – עקרון זה משמיע חובה להיטיב עם משתתפי המחקר בהיבט כפול: אי גרימת נזק ומקסום התועלות האפשריות מהמחקר לצד מזעור הנזקים הצפויים; (3) צדק – עקרון זה משמיע את החובה לנהוג באופן שווה לבני האדם וכזה שיהיה הוגן בתהליך ובתוצאה, למשל בפרסום ממצאי המחקר, בגיוס המשתתפים במחקר ועוד. כן קובע הדו"ח קריטריונים וחובות אתיות הנוגעים לידוע משתתפים, להערכת סיכונים ותועלות הקשורים למחקר, ולבחירה של משתתפי המחקר. עקרונות אלה שאבו גם מהכתיבה הכללית בתחום הביואתיקה ומגישת ה-Principlism בפרט, שהגדירה ארבעה עקרונות אתיים לאתיקה רפואית ולמחלוקות אתיות בתחום הביו-רפואה (שפרלינג, 2008).

בתחום המחקר בחינוך נראית התפתחות ואסדרה פורמאלית של התחום בכמה מקומות בעולם. עיקר האסדרה הוא בהתקנת קודים אתיים להתנהגות במחקר החינוך כמו למשל אלה שפורסמו על-ידי איגוד המחקר החינוכי האמריקאי, האגודה האוסטרלית למחקר בחינוך והאגודה הבריטית למחקר בחינוך (שפרלינג, 2016). בישראל, בחודש מאי 2015 התפרסם במשרד החינוך נוהל, המסדיר את הפעילות המחקרית במערכת החינוך, לרבות ההליך הרצוי לקבלת אישורים אתיים לפעילות זו (משרד החינוך, 2015). הנוהל מציין כאחת ממטרותיו את הגדלת מעורבותם של המוסדות להשכלה גבוהה בבדיקה מקדמית של ההיבטים האתיים של הצעות המחקר על-ידי ועדות מקצועיות (IRB-institutional review board). ההנחה היא, כי בדיקה כזו תטיב את המחקר לצד מיסוד הועדות ואסדרת עבודתן – מה שיביא לקיצור משך ההמתנה לקבלת היתר למחקר בהשוואה למצב הקיים טרם הנוהל. מטרה נוספת של הנוהל הינה לקבוע קטגוריות של מחקר, שתיבחנה על-ידי ועדות מקצועיות אלה ושלא תזדקקנה להיתר מהמדען הראשי. מנהלי בתי הספר יוסמכו לקבל את המלצות הועדות המקצועיות או לדחותן, וככל שיחליטו שלא לקיים את המחקר במוסדם, ידרשו לנמק את הדחייה ולתעדה. הכלל הוא, שככלל, איסוף מידע לצורך מחקר במסגרת חינוכית או באמצעותה מחויב בהמלצת ועדה אתית מוסדית, בהיתר של המדען הראשי ובהסכמה של מנהל המסגרת החינוכית שבה או באמצעותה מבוקש איסוף המידע. כשלא מתוכנן איסוף מידע מהתלמידים או על אודותיהם, הסמכות למתן היתרים מואצלת למנהלי מסגרות החינוך שבהם או

באמצעותם נעשה איסוף המידע. במקרים שבהם לא הוגשה בקשה לוועדה אתית מוסדית, הבקשה תוגש ללשכת המדען הראשי. מכאן, שכל איסוף מידע מתלמידים או על אודותיהם או שלא מתלמידים או שלא על אודותיהם או חקר מקרה (ללא קשר למספר מסגרות החינוכיות) מחייב המלצת הוועדה האתית במוסד האקדמי שבמסגרת עבודתו או לימודיו בו החוקר מבקש לאסוף את המידע ואת הסכמת מנהל המסגרת החינוכית הרלבנטית. ככלל, במצבים אלה נדרש גם היתר מהגורם שהוסמך על-ידי המדען הראשי, למעט כאשר מדובר באיסוף מידע שאינו מתלמידים או על אודותיהם ב-15 מסגרות חינוכיות לכל היותר או בחקר מקרה שאינו מתלמידים או על אודותיהם במסגרת חינוכית בודדת ביזמת מנהלה.

נוהל המדען הראשי ממליץ על הקמתן של ועדות אתיקה מקצועיות שיוקמו במוסדות להשכלה גבוהה ושיהיו מוסמכות לדון בהצעות מחקר במוסדות חינוך, להציב דרישות ממגישי הבקשות לתיקון או לשיפורן או להמליץ לבתי הספר על מתן היתר לביצוע עבודת המחקר. הנוהל קובע, כי אם מוסד מתקשה להקים ועדה כזו, הוא רשאי לקיים ועדה זו בשותפות עם מוסד או מוסדות נוספים להשכלה גבוהה או להגיש את בקשותיו באמצעות ועדה של מוסד אקדמי אחר. מגישי הבקשה לוועדה יהיו חברי סגל אקדמי בכיר בעלי זיקה ואחריות למחקר. מספר החברים בוועדה לא יפחת מ-6 ויכלול חברים מדיסציפלינות רלבנטיות למחקרים בחינוך וביניהם משפטן, פסיכולוג שבקי בהיבטים הרגשיים של ילדים ונוער, ואיש חינוך בעל מוניטין שיש לו ניסיון שדה. יו"ר הוועדה יהיה חבר בסנט של המוסד להשכלה גבוהה. החוזר ממליץ כי הוועדה תפרסם את נוהל עבודתה הכולל גם כללי אתיקה תוך הסתמכות על הנאמר בחוזר זה. הוועדה תעודד היועצות של חוקרים עם גורמים מקצועיים בתחומי האתיקה והיא תמסור לחוקר בכתב את המלצתה לביצוע המחקר. דיוני הוועדה יהיו שקופים לבחינה של לשכת המדען הראשי.

אכן, בישראל, אוניברסיטאות המחקר הקימו ועדות אתיקה מוסדיות ומחלקתיות הדנות בהצעות מחקר של תלמידי מחקר, אנשי סגל וחוקרים אורחים (בתר-דוקטורט), המתקיים בהן (שפרלינג, 2016א). כן הוחל בהתקנת קודים אתים להתנהגות ראווה של חוקרים (נבו, 2012).

במקביל להתפתחות האסדרתית של אתיקה מחקרית ולניסיון לפתח מתודולוגיה לניתוח ולשיפוט אתי של מחקר החינוך (Stutchbury & Fox, 2009; Tangen, 2014), ניתן לאפיין שלוש גישות לתחום זה (פרידמן, 2006). גישה אחת, השואבת מהאסכולה הדאונטולוגית, גורסת, כי ההתנהגות האתית במחקר היא מימושה של חובה בינאישית כלפי האחר (משתתפי המחקר, חוקרים אחרים, החברה). עפ"י גישה זו, מטרת המחקר אינה מקדשת את האמצעים לקידומו ולכן, ישנן פעולות במחקר שהן בלתי אתיות בעליל (בהיותן מפרות חובה בסיסית) כשם שמילוי חובות פוזיטיביות משמיע חובת התנהגות ראווה. כך למשל, החובה לומר אמת חלה גם בשדה המחקר, ומחייבת את החוקרים לחשוף בפני משתתפי המחקר וגם בפני הקהל אליו הם פונים בפרסום ממצאי המחקר את מלוא האמת ביחס למטרות המחקר, הסיכונים

הצפויים ממנו והממצאים שהתקבלו בהתאמה. כך גם קיים איסור מוחלט ואבסולוטי להונות ולהטעות במכוון את משתתפי המחקר, כדי להגיע ליעדים רצויים במחקר או לאפשר שיטת חקר מסוימת.

גישה שנייה היא גישה המכונה ספקנות אתית. גישה זו מכירה בקיומם של כללים ועקרונות אתיים, אך גורסת שאלה הם שרירותיים וקונטינגנטיים, דהיינו קיימים באופן בלתי הכרחי, ועל-כן ניתנים לערעור. מצדדי גישה זו מאמינים שעל החוקרים לא לסגוד לכללים האתיים אלא לבחון אותם ואת ההצדקות להם. עם זאת, החוקרים צריכים להכיר את הכללים והעקרונות האתיים, ולהכריע בעצמם כיצד נכון או ראוי לנהוג במקרה פרטני.

גישה שלישית, היא גישה תוצאתנית מסוג התועלתנות. גישה זו גורסת, כי מעשה אתי הוא מעשה המביא לתוצאות שהן יותר רצויות מבלתי רצויות או לתועלת מירבית. לפי גישה זו, מטרת המחקר והצורך בקידומו עשויים במקרים מסוימים לקדש את האמצעים לכך. כך, אתיקה במחקר היא אוסף של כללים ועקרונות שמכוונים לסייע לחוקרים להגיע לכלל מסקנה בנוגע למטרות ולפעולות החשובות להם והמועילות ביותר.

אף שהוועדה האתית למחקר בבני אדם עוסקת בפעילות מבורכת יש בעצם קיומה פוטנציאל לכאורה לשחרור אחריות מוסריות וחברתית של חוקרים ובראייתה כבטוחה מפני תביעות והטלת אחריות אישית של חוקרים (Sikes, 2006). מעבר לכך, בספרות ישנן עדויות ספורות לכך שמתקיים מתח בין חוקרים לוועדות האתיקה הקשור לתרגומה של "תעשיית האתיקה המחקרית" הבאה לידי ביטוי בהערכה תמידית של נאותות התנהגות החוקר, בניכור ובחוויה בלתי משתפת כלפיו ומובע ספק אם פעילות הוועדות אכן מצמצמת את הנזק למוסד, הנגרם על-ידי התנהגות בלתי אתית של חוקריו תוך שהיא מקדמת צייתנות עיוורת של חוקרים לכללים, כשכשלעצמה יוצרת אצלם עיוות ותסכול עמוק (Gary, 2008; McAreavey & Muir, 2011). כן מועלות טענות של חוקרים כנגד קבלת החלטות שרירותיות של הוועדות, העדר אחריותיות ביחס לחוקרים ופעולה מעבר להסמכה ((Uys, 2006; Malouff & Schutte, 2005) והעדר הגנה מספקת למשתתפים במחקר (Scott & Fonseca, 2010). ביקורת זו מצטרפת לעמדה היוצאת כנגד בירוקרטיזציה אתית ורואה במיסוד האתי ובניסיון למשול במחקר החברתי באמצעות כלים אתיים "זחילה אתית" (ethics creep) (Haggerty, 2004), הפוגעת, בסופו של יום ביושרה המדעית ויוצרת אי צדק (Dyck & Allen, 2012). היא מעלה שאלות בדבר מקומה של אסדרה אתית של מוסדות מחקר, שמטיבה באה לצמצם את חופש הדיון, שמאפיין אותן (Moore, 2006). תופעה זו ממקדת את הוועדות

האתיות בצומת ערכים ושיחים ניא-ליברליים הנוגעים ליצירת ידע, לאתיקה ולתפקיד המדע (Guta, Nixon, & Wilson, 2013).

זאת ועוד, אף שמן הראוי שחברי הוועדות יהיו בעלי רקע והבנה רחבים באתיקה מחקרית, מחקרים אמפיריים מלמדים שהבטחון שחברי הוועדות מגלים בהבנת תחום האתיקה המחקרית נסב בעיקר על התנסויותיהם המקצועיות מן העבר ועל תפיסותיהן האישיות (Guillemin, Gillam, Rosenthal, & Bolitho, 2010). למרות שאלה עלולים להימצא בפער למול הנחיות אתיות עכשוויות. זאת ועוד, מחקר מגלה, כי דווקא חברי הוועדות שהינם בעלי ניסיון מועט בדילמות אתיות במחקר ממעטים לעיין במסמכי יסוד בתחום האתיקה המחקרית - מה שמגדיל את נטייתם לקבל החלטות אישיות ופחות מבוססות (Egan, Stockley, Yan Lam, Kinderman, & Youmans, 2016). נתונים אלה מטרידים בהינתן מידע לפיו מרבית המוסדות האקדמיים מציעים הכשרה בת 4 שעות ופחות מכך לחברי הוועדות האתיות (Hayes, Hayes, & Dykstra, 1995).

לנוכח חשיבות ועדות האתיקה למחקר בבני אדם במוסדות להשכלה גבוהה בכלל ובמוסדות להכשרת מורים בפרט ובהינתן המידע המועט שקיים הנוגע לפעילות הוועדות וחבריהן ולאגריס העומדים בפניהם, מבקש מחקר זה למפות ולתאר את ההבטים הרחבים הקשורים בכינון של הוועדות, לדון באופני פעולתן וביחסים שבין חברי הוועדות לבין קהילת החוקרים בחינוך ולבחון את העמדות השונות שמצויות בספרות העולמית ביחס לוועדות אלה בהקשרן הישראלי.

ההקשר של המחקר

מחקר זה נעשה בעיצומה של מגמות כינון והתמסדות של ועדות אתיקה במכללות השונות להוראה בישראל בהמשך לחוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא וגם כחלק ממעבר המכללות לות"ת שבמל"ג, הבא לידי ביטוי בקידום המחקר בהן. המחקר מבקש להציע תמונת מבט רחבה, כפי שנתפסת בעיקר בעיני מי שממלאים תפקידים של חברים בוועדות אלה, להאיר את עמדותיהם ואת צרכיהם השונים בקשר עם תפקידים אלה ולתאר את דרכי עבודתן כמו גם את הקשיים והאתגרים המלווים אותן.

החוקר הוא מומחה לאתיקה בכלל ולאתיקה מחקרית בפרט. בתוך כך, הוא חיבר סקירה מקיפה בנושא אתיקה של מחקר החינוך וועדות אתיקה במוסדות מחקר ומאמר בנושא. כן הוא שימש חבר ועדת האתיקה העליונה באוניברסיטה העברית בין השנים 2009-2014

השערות המחקר, שאלות המחקר והסוגיה הנחקרת

השאלות העיקריות, שמחקר זה מבקש לברר, הן מהן הגישות השונות של חברי ועדות האתיקה במכללות להוראה ותפיסותיהם בנוגע למעמדה של ועדת האתיקה המחקרית, לתפקידם, להפעלת סמכויותיהם, לאופני פעולתם הרצויה ולמידת התאמתם לתפקיד ומהם האתגרים המונחים לפתחם בעת מילוי תפקיד זה.

נקודת המוצא של המחקר היא שהמפגשים עם חברי הוועדות במכללות השונות יחשפו את מורכבות יחסיהם בינם לבין עצמם ובין לבין קהילת החוקרים ויעלו את האתגרים השונים הקיימים במילוי תפקידם ואת מידת תרומתם לקידום ההתנהגות הראויה של חוקרים במכללות (Dyck & Allen, 2012). מפגשים אלה עשויים לשקף ולחשוף עמדה דואלית בנוגע לתחושת הביטחון שיש לחברי הוועדות השונות בידע האתי שברשותן וגיוון בגישות האתיות השונות, המנחות אותם (פרידמן, 2006). מטרתו של המחקר היא לראות ולהראות את מכלול ההיבטים של תהליך כינון של הוועדות האתיות ודרכי פעילותן כמו גם לחשוף את העמדות של חברי הוועדות הנוגעות בעיקר לתפקידם, לתחומי אחריותם ולמגבלותיהם.

שיטת המחקר

סוג המחקר

המחקר המוצע הוא מחקר איכותני המשלב אתנוגרפיה ומחקר נרטיבי. נקודת המוצא המנחה אותו היא זו של אנתרופולוגיה חברתית וכיוונו התיאורטי הוא זה הקשור למושג תרבות (Wolcott, 1988, 2001). נקודת מוצא זו משקיפה על היווצרותן של ועדות אתיקה במכללות להכשרת מורים כתהליך של שינוי תרבותי המשתקף בשינוי טקסים, מנהגים, אורחות חיים של חוקרים במכללות ותפיסות עולמם (McAreavey & Muir, 2011). כן יכלול המחקר אלמנט מרכזי הנוגע לאיסוף סיפורים, שיחים ודיווחים מילוליים של אנשי ועדות האתיקה המפנים בלשונם ובסגנונם האישי של הדוברים, להבנת עולמם כחוקרים, כחברי ועדות, כקולגות וכמי שפועלים בשם מוסד מחקר (Josselson & Lieblich, 2001). תוצרים אלה, המושפעים מהנסיבות שבהם יסופרו הסיפורים, משרתים את האינטרסים של הדוברים, הנוגעים להיותם חברי ועדות אתיקה במכללות להוראה (שלסקי ואלפרט, 2007) והם משקפים את מה שחברי הוועדות עושים ומתקשרים בשפתם באופן הדדי בינם לבין עצמם ובינם לבין קהילת החוקרים (צבר בן-יהושע, 2016). כן הם מלמדים על תפיסה של יחסיות תרבותית בשדה הנחקר ועל דגש של סיפורים מקומיים וידע המוגבל לזמן ולמרחב שבו הוא מנוסח המבקשים ליצור משמעות המובילה לתוצאה ולשינוי מעשי (אלבז-לוביש, 2016).

נבדקים/מקורות מידע

משתתפי המחקר כוללים מדגם של 10-12 חברי ועדות אתיקה במכללות להוראה, שייבחרו מתוך מכללות גדולות וקטנות, הטרוגניות והומוגניות, ותיקות וחדשות, מתוכם כשליש לפחות המכהנים כיו"ר הוועדות. החברים שישתתפו במחקר יהיו בעלי רקע וניסיון מגוונים מבחינה מקצועית ומבחינת חברותם בוועדות האתיקה השונות. הם ייבחרו על-ידי פנייה ישירה לחברי הוועדות (באמצעות רשימות שיוכנו על-ידי רשויות המחקר של כל אחת מהמכללות), המזמינה אותם להשתתף במחקר. בנוסף, במהלך המפגשים עם חברי הוועדות ובעקבותיהם יעשה ניסיון לאסוף חומרים ודוגמאות, הממחישים את התימות המרכזיות שיעלו בשיחות עם חברי הוועדות, לרבות טקסטים, מקרים לדוגמה, שהיו שנויים במחלוקת בין חברי הוועדות, תקנונים ומסמכים רלבנטיים נוספים. חפצים (artifacts) אלה ישמשו מקורות מידע משלימים לתוצרים, שיתקבלו במהלך המפגשים עם חברי הוועדות. ככל שהמחקר יכלול גם תצפיות משתתפות, הרי שהמידע שיופק מהתצפיות השונות ישמש לבסוס האוטנטיות והאמינות של ממצאי המחקר המלאים, שיתקבלו באמצעות הכלים השונים.

נושאי המחקר

הנושאים שהמחקר יבקש לבחון נוגעים לתפיסות של חברי הוועדות בנוגע למילוי תפקידם, למידת התאמתם לשמש חברי ועדות, לתפיסותיהם בנוגע לידע האתי והמקצועי הנדרש למילוי תפקידם, לקשיים שאותם הם חווים במהלך עבודתם, לאתגרים הנובעים מיחסיהם בתוך הוועדה ומחוצה לה ולאופן ראייתם את מעמד הוועדות במוסד. כן יבקש המחקר להאיר את העקרונות והנושאים המהותיים הרווחים יותר בשיח שבין חברי הוועדות ואת אלה שרווחים פחות או שאינם נכללים כלל ואת הגישות השונות המנחות את חבריה (פרידמן, 2006). לבסוף, המחקר יזהה את צרכי חברי הוועדות בנוגע להכשרתם באתיקה מחקרית ובאתיקה בכלל כמו גם ביחס להיבטים הארגוניים והמקצועיים הרחבים יותר, המהווים תנאי להצלחה במילוי תפקידם.

כלי המחקר

כלי המחקר כוללים כ-3-4 תצפיות משתתפות וכ-10-12 ראיונות מובנים למחצה לפי המקובל בשיטת המחקר האיכותנית בכלל (שקדי, 2003) והמחקר האתנוגרפי בפרט (צבר בן-יהושע, 2016). ככל שדיוני הוועדות לא יתבצעו רק באמצעות הדואר האלקטרוני ועם קבלת אישור המוסד הרלבנטי, החוקר יתצפת את ישיבות הוועדות במכללות השונות ויאסוף מידע אוטנטי ורלבנטי ממקור ראשון. במקרים אלה, החוקר ישמש צופה סביל ולא יהיה מעורב בתכני הישיבה. התנהלות החברים בישיבות השונות תציג את מערכת היחסים, הסמלים והמשמעויות נשוא המחקר בפני החוקר מכלי ראשון ונחיצותה גבוהה במיוחד במחקר מסוג זה. הצפייה בישיבות הוועדות תיעשה בהתמקדות לבחינת התופעה הנחקרת ומתוך פרספקטיבה של קטגוריות שיגזרו משאלות המחקר (שקדי, 2011). הראיונות מצדם יבקשו לחשוף ולתאר את עמדותיהם

המורכבות של חברי ועדות האתיקה במכללות השונות הנוגעות למילוי משימותיהם, להציף את הקשיים העולים במילוי התפקיד באמצעות דיון בדילמות ובאתגרים שעימם הם מתמודדים ולתת לעמדות ולקשיים אלה משמעות וטעם.

הליך המחקר

המחקר יתבצע באמצעות פנייה לרשויות למחקר של מכללות להוראה בעלי מאפיינים מגוונים על-מנת לאתר את חברי ועדות האתיקה. בהמשך, תתבצע פנייה ישירה לחברי הוועדות שייבחרו על-ידי החוקר, בהתבסס על רקע וניסיון מקצועי כללי ובוועדה. פנייה זו תזמין את חברי הוועדות להשתתף במחקר ובהמשך למסור לחוקר חומרים וטקסטים רלבנטיים, שימשו השלמה לעיבוד הנתונים. הראיונות עם חברי הוועדות יתקיימו במשרדיהם ו/או בכל מקום נוח אחר שייקבע במשותף על-ידי החוקר וחברי הוועדות. ככל שדיוני הוועדות לא יתבצעו באמצעות הדואר האלקטרוני יכלול המחקר גם תצפיות משתתפות של דיוני הוועדות במכללות השונות. הישיבות שיתוצפתו ייבחרו בהתאם לנושאים שידונו בישיבה, למיחות המכללות ולמסורת העבודה של ועדת האתיקה במכללות השונות ועוד שיקולים שייקבעו במהלך המחקר.

עיבוד הנתונים

בתום כל תצפית משתתפת יערך רישום על-ידי החוקר ובו הפרטים שנצפו, האירועים שהובחנו ומערכות היחסים והמשמעויות שזוהו בתצפית. תשומת לב תינתן לאירועים או להתבטאויות חריגות. מעבר לכך, כל הראיונות יוקלטו ויתומללו, בהסרת פרטים מזהים הנוגעים לחברי הוועדות השונות. התימות המרכזיות שיזוהו מתוך הראיונות יפותחו ויתגבשו לכדי סכימה של קודים (Seidman, 1998; Unrau & Coleman, 1997). מכלול הנתונים שיתקבלו הן מרישומי התצפיות הן מהראיונות יוזנו בתוכנת ניתוח נתונים איכותניים 8.0 (QSR) Nvivo, יקודדו וינתחו. באמצעות תהליך מרוכז וממוקד נתונים אלה יזכו לפרשנות (Feldman, 1995) תוך שימוש בתיאוריות ובניתוח של מחקר נארטיבי (תובל משיח וספקטור-מרזל, 2010; Mishler, 1998; Lieblich, Tuval-Mashiach, & Ilber, 2003; Holstein & Gubrium, 1986). התהליך הפרשני יתייחס לא רק אל בסיס הנתונים אלא גם מעבר אליו, לרבות הפירושים התמוהים, העשויים להעלות ספקות או אי-הבנות אצל צרכני המחקר, תוך ניסיון לתת להם הסבר תיאורטי, ביטוי אישי או מענה רחב אחר (צבר בן-יהושע, 2013).

סוגיות אתיות והבטחת זכויות נחקרים

אוכלוסיית המחקר אינה כוללת נציגות של קבוצות מוחלשות בחברה, שמחייבת תשומת לב מיוחדת. חברותו של החוקר בוועדת האתיקה של מכון מופ"ת אינה מציבה אותו בניגוד עניינים. השתתפות בכל שלבי המחקר תיעשה רק לאחר קבלת הסכמה מדעת ובכתב על-ידי חברי הוועדות ועל-ידי מנהלי המוסדות, ככל שהדבר נוגע לכניסה לצורך תצפיות הישירות ו/או לעיון בחומרים פנימיים המשמשים את חברי הוועדה בישיבות השונות.

המידע שיתקבל במהלך המחקר יישמר בסודיות ולא יעשה בו כל שימוש אחר פרט למחקר על-ידי החוקר. הראיונות יהיו אנונימיים, ולא ימסר כל פרט מזהה הנוגע לדובר זה או אחר. כל מידע אישי לא רבלנטי יוסר מממצאי המחקר.

המידע ישמר במחשבו האישי של המחבר בלבד, וככל שהוא ייעשה שיתוף בו עם עוזר המחקר, זה יעשה באמצעות תיקיה מוצפנת מיוחדת.

תכנית המחקר תובא לאישור מראש של ועדת האתיקה המוסדית שבמכון מופ"ת ותזכה לאישור המכללות הרלבנטיות, ככל שיידרש.

חשיבות המחקר

מחקר זה, המתמקד בוועדות האתיקה שבמוסדות המחקר הוא הראשון בתחומו בישראל וייחודו הוא בהתמקדותו בוועדות אתיקה שבמכללות להכשרת מורים בפרט. בעוד שקיימים מחקרים (מעטים) הבוחנים את עמדותיהן האתיות של מרצים וחוקרים בכירים במכללות להוראה (גלושנקוף ועזר, 2012), המתארים דילמות אתיות של מורים (דושניק וצבר בן-יהושע, 2000) או כאלה הסוקרים דילמות מרכזיות באתיקה של מחקר החינוך במכללות להכשרת מורים (כפיר, שמאי וקינן, 2001; קוזמינסקי, 2006) לא קיימים מחקרים המתמקדים בחברי ועדות האתיקה, שתפקידם הוא להכשיר מחקרים המבוצעים במכללות או על-ידי סגל המכללות.

הבנת צרכיהם של חברי הוועדות השונות עשויה לתרום באופן משמעותי לידע הקיים בנוגע לעבודת הוועדות וחבריהן ולהתוות תכנית מדיניות והכשרה לחברי הוועדות המותאמת לצרכיהם ולאתגרים העולים במסגרת עבודתם. כמו כן, המחקר ישמש פלטפורמה מושגית המגובה בראיות לקידום יחסים דיאלוגיים וקוליגיאליים בין חברי הוועדות לחוקרים במכללות ואת השיח ביניהם (O'Neill, 2010).

מגבלות המחקר

למחקר יתכנו מגבלות הקשורות בעיקר בנושא הנחקר. בהינתן הנושאים הרגישים, שמחקר זה מפנה אליהם, הנוגעים להבטים של כוח, קשרים בין חוקרים ויושרה אקדמית, יתכן שחלק מהמרואיינים יתקשו לחשוף את עמדותיהם ו/או יציגו מצג, שאינו בהכרח שלם או אמת. לחלופין, בשל הזמן הקצר יחסית שוועדות האתיקה פועלות במכללות, ניתן יהיה להניח שתחשפנה עמדות מוקצנות המבטאות ביקורת חריפה מאוד של חברי הוועדות כנגד נהלי העבודה ועצם קיומן של הוועדות. ניתן יהיה להתמודד עם מגבלות אפשריות אלה באמצעות פנייה למקורות מידע עקיפים, למשל אמירות אגב של המרואיינים או בחינת התנהגויותיהם בפועל בהחלטות שונות וכן באמצעות השלמת הממצאים דרך התצפיות השונות, שיספקו נקודת מבט לא מתווכת, קרובה ביותר למשמעויות המיוחסות על-ידי חברי הוועדות בפועל.

רשימת מקורות

אהרון, ג.פ. (2009). *יושרה ואתיקה במדע – משעולים ומכשולים*. מיכאל טל, עורך. ירושלים: הוצאת האוניברסיטה העברית עמ' 11-14. נמצא באתר:

http://ethics.huji.ac.il/sites/default/files/pictures/Yoshra_book.pdf

אלבו-לוביש, פי' (2016). מחקר נרטיבי-ביוגרפי בחינוך ובהוראה. בתוך ני' צבר בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותני: תפיסות, אסטרטגיות וכלים מתקדמים* (עמ' 119-140). תל אביב: מכון מופ"ת. גלושנקוף, קי' ועזר, ח' (2012). אתיקה במחקר בחינוך: שיח של סמכות ואכפתיות במרחב שבין מרצה לבין סטודנט. *הוראה באקדמיה*, 2, 30-35.

דושניק, לי' וצבר בן-יהושע, ני' (2000). בין כוונה ליכולת: דילמות אתיות של מורים בישראל של שנות ה-90. *מגמות*, מ(3), 442-465.

כפיר, די', שמאי, שי' וקינן, עי' (2001). סוגיות ודילמות אתיות במחקר במכללות להכשרת עובדי הוראה וחינוך. *דפים*, 32, 10-29.

משרד החינוך. (2015). חוזר מנכ"ל עה/9ב בנושא הנהלים לפעילות מחקרית במערכת החינוך:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Scientist/Odot/chiefscientist2015.htm>

נבו, יי' (2012). קודיפיקציה אתית באוניברסיטת בן גוריון. *הוראה באקדמיה*, 2, 8-13.

פרידמן, י. (2006). אתיקה במחקר החינוך: החוקר, הנחקר והמדע. *שבילי מחקר*, 13, 17-27.

- צבר בן יהושע, נ' (2009). הסכמה מדעת - עקרון מתעתע או מסייע. בתוך א' כשר (עורך), *עיונים באתיקה 1* (עמ' 203-223). ירושלים: מרכז אתיקה במשכנות שאננים ומאגנס.
- צבר בן-יהושע, נ' (2016). אתנוגרפיה בחינוך. בתוך נ' צבר בן-יהושע (עורכת), *מסורות וזרמים במחקר האיכותני: תפיסות, אסטרטגיות וכלים מתקדמים* (עמ' 86-118). תל אביב: מכון מופ"ת.
- קוזמינסקי, ל. (2006). התנהגות אתית של חוקרים ואתיקה במחקרי מורים. *שבילי מחקר*, 13, 12-16.
- שלסקי, ש' ואלפרט, ב' (2007). *דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבניית כטקסט*. תל אביב: הוצאת מכון מופ"ת.
- שפיר, ג. (2006). מהי אתיקה מקצועית? *שבילי מחקר*, 13, 28-35.
- שפרלינג, ד. (2008). מצפון, התנגדות עקרונית ואתיקה בסירוב למתן טיפול רפואי לדרישת המטופל. *הרפואה*, 147(5), 398-420.
- שפרלינג, ד' (2016א). *אתיקה במחקר החינוכי: עקרונות יסוד, אסדרה פורמלית וועדות מוסדיות*. ת"א: מכון מופ"ת.
- שפרלינג, ד' (2016ב). אתיקה במחקר החינוך: עקרונות יסוד. *ביטאון מכון מופ"ת*, 59, 28-33.
- שקדי, א' (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום*. תל אביב: הוצאת רמות.
- שקדי, א' (2011). *המשמעות מאחורי המילים: מתודולוגיות במחקר האיכותני - הלכה למעשה*. תל אביב: הוצאת רמות.
- תובל-משיח, ר' וספקטור-מרזל ג' (2010). *מחקר נרטיבי: תאוריה, יצירה ופרשנות*. ירושלים: מאגנס.
- Amdur, R.J. (2011). A Brief History of the IRB System. In R.J. Amdur & E.A. Bankert (Eds.), *Institutional Review Board: Member Handbook*, 3rd ed (pp. 7-18). Boston, Toronto, London & Singapore: Jones and Bartlett Publishers International
- Beecher, H. (1966). Ethics and Clinical Research. *New England Journal of Medicine*, 274, 1354-1360
- Bruton, S.V., & Rachal, J.R. (2015). Education Journal Editors' Perspectives on Self Plagiarism. *Jouranl of Academic Ethics*, 13, 13-25
- Dyck, M., & Allen, G. (2012). Is mandatory research ethics reviewing ethical? *Journal of Medical Ethics* doi:10.1136/medethics-2011-100274

- Egan, R., Stockley, D., Yan Lam, C., Kinderman, L., & Youmans, A.S. (2016). Research ethics board (REB) members' preparation for, and perceived knowledge of research ethics. *Journal of Academic Ethics*, 14(3), 191-197.
- Fang, F.C., Steen, R.G. & Casadevall. (2012). Misconduct Accounts for the Majority of Retracted Scientific Publications. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(42), 17028-17033.
- Feldman, M.S. (1995). *Strategies for Interpreting Qualitative Data*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Gary, A. (2008). Getting beyond form filling: The role of institutional governance in human research ethics. *Journal of Academic Ethics*, 6(2), 105-116.
- Guillemin, M., Gillam, L., Rosenthal, D., & Bolitho, A. (2010). Resources employed by health researchers to ensure ethical research practice. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 5, 21-34.
- Guta, A., Nixon, S.A., & Wilson, M.G. (2013). Resisting the seduction of "ethics creep": Using Foucault to surface complexity and contradiction in research ethics review. *Social Science & Medicine*, 98, 301-310.
- Haggerty, K.D. (2004). Ethics creep: Governing social science research in the name of ethics. *Qualitative Sociology*, 27, 391-414.
- Hayes, G.J., Hayes, S.C., & Dykstra, T. (1995). A survey of institutional review boards: Characteristics, policies and procedures. *IRB: Ethics and Human Research*, 17, 1-6.
- Holstein, J., & Gubrium, J. (2003). *Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns* London: Sage.
- Josselson, R., & Lieblich, A. (2001). Narrative research and humanism. In K.J. Schneider, J.F.T. Bugenthal, & J.F. Pierson (Eds.), *The handbook of humanistic psychology* (pp. 275-289). Thousand Oaks: Sage.

- Le Maux, B., Necker, S., & Rocaboy, Y. (2014). (unpublished manuscript). Available at: http://smye2013.webhosting.rug.nl/fileadmin/fe_user/saera/con_paper184.pdf
- Lieblich A., Tuval-Mashiach R., & Ilber T. (1998). *Narrative Research, Reading, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks, CA, London. Sage.
- Malouff, J.M., & Schutte, N. (2005). Academic psychologists' perspectives on the human research ethics review process. *Australian Psychologist*, 40(1), 57-62.
- Matrinson, B.S., Anderson, M.S., & De Vries, R. (2005). Scientists Behave Badly. *Nature*, 435, 737-738
- McAreevey, R., & Muir, J. (2011). Research ethics committees: Values and power in higher education. *International Journal of Social Research Methodology*, 14(5), 391-405.
- Mishler, E.G. (1986). *Research Interviewing: Context and Narrative*. London. Harvard University Press.
- Moore, G. (2006). Managing ethics in higher education: Implementing a code or embedding virtue? *Business Ethics: A European Review*, 15(4), 407-418.
- National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research. (1979). *Ethical Principals and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research*. Available at: <http://www.hhs.gov/ohrp/humansubjects/guidance/belmont.html>
- Necker, S. (2014). Scientific Misbehavior in Economics. *Research Policy*, 43(10): 1747-1759.
- O'Neill, J. (2010). One chairperson's experience of ethical review: Balancing principle, convention, relationship and risk in educational research. *International Journal of Research & Method in Education*, 33(3), 229-243.
- Redman, B.K. (2015). Are the Biomedical Sciences Sliding Toward Institutional Corruption? And Why Didn't We Notice It? *Edmond J. Safra Working Papers, No. 59*. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2585141> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2585141>

- Scott, C.L., & Fonseca, L. (2010). Overstepping the mark: Ethics procedures, risky research and education researchers. *International Journal of Research & Method in Education*, 33(3), 287-300.
- Seidman, I. (1998). *Interviewing as qualitative research: a guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers College Press, New York.
- Sikes, P. (2006). On Dodgy Ground? Problematics and Ethics in Educational Research. *International Journal of Research & Method in Education*, 29(1), 105-117.
- Steen, R.G., Casadevall, A. & Fang, F.C. (2013). Why Has the Number of Scientific Retractions Increased? *PLoS ONE*, 8(7): 10.1371/annotation/0d28db18-e117-4804-b1bc-e2da285103ac
- Stutchbury, K., & Fox, A. (2009). Ethics in educational research: Introducing a methodological tool for effective ethical analysis. *Cambridge Journal of Education*, 39(4), 489-504.
- Tangen, R. (2014). Balancing ethics and quality in educational research - The ethical matrix method. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 58(6), 678-694.
- Thompson, C.J. (2014). Responsible conduct of research assessment of doctor of education candidates, graduate faculty, and curriculum considerations. *Innovative Higher Education*, 39, 349-360.
- Unrau, Y., & Coleman, H. (1997). Qualitative Data Analysis. In M. Grinnel (Ed.), *Social Work Research and Evaluation: Quantitative and Qualitative Approaches* (pp. 512-521). Ithaca, IL. Peacock Publishers.
- Uys, L.R. (2006). Are ethics committees always ethical? *International Journal of Nursing Practice*, 12, 1-2.

Wolcott, H.F. (1998). Ethnographic research in education. In R.M. Jaeger (Ed.), *Complementary methods for research in education* (pp. 187-249). Washington, DC: American Educational Research Association.

Wolcott, H.F. (2001). *Writing up qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage.

Wolf, S. et al. (2008). Managing Incidental Findings in Human Subjects Research: Analysis and Recommendations. *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 36(2), 219-248.

World Medical Association. *Declaration of Helsinki: Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*. Available at:
<http://ethics.huji.ac.il/sites/default/files/pictures/Helsinki.pdf>

מועד סיום	מועד התחלה	פעילות מחקרית
		עריכת סקירת ספרות
		איתור פרטי תקשורת ומידע אדמינסטרטיבי חשוב (איתור חברי ועדות אתיקה, סריקה ותיאור של אתרי הוועדות ורשויות המחקר)
		בניית כלי איסוף נתונים איכותניים (ראיונות ותצפיות)
		איסוף הנתונים באמצעות התצפיות וראיונות
		ניתוח נתונים
		כתיבת דוח מחקר

פירוט הבקשה לתקציב

	שכר לחוקר
	ציוד משרדי לרבות נייר להדפסה
	נסיעות חוקר לביצוע ראיונות ותצפיות במכללות בכל הארץ X קילומטר x X פעמים
	הדפסות וצילומים (לפי קבלות)
	יעוץ מתודולוגי לפני ביצוע הראיונות והתצפיות ובעת ניתוח הנתונים X שעות x בעלות ___ ש"ח לשעה כולל מע"מ
	עוזר מחקר (ראיונות, קידוד, תיעוד תצפיות, תיאומים) X שעות העסקה x ___ לשעה
	שקלוט: X ראיונות בעלות של ___ ש"ח לראיון כולל מע"מ
	סה"כ
	% ___ עלויות בלתי צפויות מראש
	סה"כ תקציב מבוקש

(נספח א')

מדריך ראיון